

Openingstekst: Lied van de verhalen, Chris Fictoor

Leven van verhalen, eeuwen doorverteld;
lezen uit geschriften, vol verwondering.

Oude wijze woorden, felle pennestreek;
zieners en profeten – hoor de stem van God

Veeg het stof van jaren, blaas het voor je uit.
Zie de nieuwe woorden, leer ze te verstaan.

Jouw verhaal beginnen, dat je stil omsloot:
Openbreken, spreken, zo vind jij gehoor.

Lezing: Exodus 16, 32-35

Mozes zei: 'De HEER heeft het volgende bevolen: "Er moet één volle omer bewaard blijven voor de generaties die na jullie komen, want zij moeten het brood kunnen zien dat Ik jullie in de woestijn te eten heb gegeven toen Ik jullie uit Egypte leidde."' Daarom zei Mozes tegen Aäron: 'Doe een volle omer manna in een kruik en zet die voor de HEER, om het manna daar voor de komende generaties te bewaren.' Zoals de HEER Mozes had opgedragen, zette Aäron de kruik voor de verbondstekst, om het manna daar te bewaren. Veertig jaar lang aten de Israëlieten manna, tot ze in bewoond gebied kwamen; ze aten manna tot ze de grens van Kanaän bereikten.

Overweging

Wij aten thuis iedere zondag en maandag 'Indisch': Nasi goreng, gado gado, koe loe yoek én, bij bijzondere gelegenheden, rijsttafel! Dat eten was het meest tastbare van mijn vaders' Indische achtergrond...

Het was een hele puzzel om een min of meer compleet beeld te krijgen van mijn vaders leven. Nu zijn dit soort puzzels zijn nooit compleet, maar aan de puzzel van mijn vaders leven ontbraken nogal wat stukjes. Dat kwam omdat hijzelf, zijn ouders en zijn broers er zelden of nooit iets over vertelde. Ik wist dat mijn vader in Nederlands-Indië was geboren, als jongste van VIER jongens. En ja, ik wist dat één van mijn ooms daar overleden was. En ooit, op een dag, na het eind van de Tweede Wereld Oorlog, waren ze naar Nederland gekomen: opa, oma, mijn twee nog levende ooms en mijn vader. Oh ja, mijn vader had een aapje...

Over de oorlog, het Jappenkamp, werd niet gesproken. Ook over de vier jaar oudere speelkameraad van mijn vader, de oom die in Indië was gestorven, werd niet gesproken. Dat hij in de Bersiap-tijd is vermoord, ontdekte ik bij toeval.

Er kon niet over worden gesproken, want dat deed te veel pijn. Mensen in Nederland hadden andere ervaringen. Zo was het in Nederland vreselijk koud. In Indië was het lekker warm...

En misschien kon vertellen ook niet, omdat de overlevenden, de naoorlogse generaties wilden beschermen tegen de pijn van de littekens.

Toch werd de pijn doorgegeven. “Als je vader nachtmerries heeft, dan maak ik hem wakker...”, “Je vader houdt niet van kamperen. Hij heeft al drie-en-een-half jaar op de grond geslapen.” Ongrijpbaarder is nog het gedrag waarmee mensen een oorlog overleven: val niet op; laat je niet uitdagen; toon nooit je verdriet of je boosheid. Ze zeiden het niet, maar ze deden het. Ook dat gedrag kan worden doorgegeven.

Door de jaren heen, zochten de ervaringen zich toch een weg naar de oppervlakte. Er was behoefte aan Herkenning. Door lotgenoten: zij wisten waarover je het had. Behoeftte aan Erkenning in Nederland: een eigen, landelijke herdenking; nee, niet eenmalig, ieder jaar; met een eigen monument op een vaste datum. Die herdenking kwam er in 1988... In 1988 kwam er dan toch nog ‘het 43 jaar te laat monument’... Wel een Herdenkingsdag, maar geen Bevrijdingsdag... “Soedah, laat maar. Wij zijn toch niet bevrijd!” Een herdenking waar het Koningshuis maar een keer per vijf jaar aanwezig is... “En wij dan?” Mensen die dit soort uitspraken doen, voelen zich niet gehoord.

Inmiddels, 81 jaar na de oorlog, wordt de beëindiging van de Tweede Wereld Oorlog in Zuidoost Azië, op zo’n 80 plekken in Nederland herdacht. Naast de jaarlijkse, landelijke herdenking. In Nederland, het land van de schoorstenen en sloten, leven zo’n twee miljoen mensen met een band met het vroegere Nederlands-Indië. Nederlands-Indië, het huidige Indonesië: ruim 17.000 eilanden, ruim 700 talen. Zoveel verschillende culturen, zoveel verschillende oorlogservaringen... Hoe zou het ooit mogelijk zijn iedereen recht te doen? Misschien als iedereen, die dat wil, zijn verhaal mag doen?

Bij het herdenken op 4 mei en 15 augustus wordt, in mijn beleving, met name stilgestaan bij de mensen die omkwamen. Uit respect én omdat we ervan leren... “Dit nooit meer”, zeggen we... En: “Nooit meer, dat is nu!” Maar dat leren lijkt nog niet zo te lukken... Toch? Kunnen we eigenlijk wel bijdragen aan het voorkomen of het stop zetten van oorlogen? U en ik...? Wij gezamenlijk?

Het verhaal uit Exodus, waarin God opdraagt een portie van het manna te bewaren voor later, bracht me op een idee. Kunnen we misschien meer leren van de overlevenden, de ervaringsdeskundigen? Zij hebben littekens, die vaak nog pijn doen. Mogelijk kunnen wij helpen door te luisteren, als ze eraan toe zijn om te praten. Soms is dat praten niet meer dan een zijdelingse opmerking: ‘Nee, geen Japanse camera...’, ‘Nee, we gaan niet in de rij staan’. Als iemands pijn de ruimte krijgt, kan het leven leefbaarder worden. Mensen met minder pijn, kunnen meer betekenen voor onze samenleving. Mogelijk wordt dan ook de kans dat de pijn wordt doorgegeven aan kinderen en soms zelfs kleinkinderen, verkleind. Dan hoeft er geen naoorlogse generatie te zijn die broodmagere jongens tijdens de rijsttafel ziet opduiken...

Kunnen we leren van het verhaal uit Exodus dat we vanmorgen hoorden? Ik las het dit keer als een voorbeeld voor wat wij nu kunnen betekenen voor mensen die een oorlog overleven, mensen die de burgeroorlog ontvluchtten uit Syrië, voor alle vluchtelingen

Als het volk, bevrijd uit de slavernij, het uitschreeuwt tegen God omdat ze hongerlijden in de woestijn, dan hoort God hen. Hij zorgt voor voedsel. Hij zegt precies hoe ze daarvan gebruik kunnen maken: neem niet meer dan je nodig hebt, iedereen even veel, alleen op de 6e dag twee porties zodat er op de 7e dag NIET geraapt hoeft te worden...

Wat me nu voor het eerst opviel is, dat God zegt: bewaar één portie voor de latere generaties, zodat zij weten dat Ik jullie heb geholpen, zodat zij weten dat Ik doe wat Ik beloof, heel jullie lange reis lang.

Bewaar het tastbare bewijs, vertel dat er mensen overleefden én hoe. Toon het de generaties die na jullie komen. Vertel hoe een mens zo kan leven, dat het leven leefbaarder wordt.

Zo kunnen ook wij misschien meer leren, door niet alleen te luisteren naar de pijn van overlevenden en hun erfgenamen, maar ook door te vragen HOE ze overleefden. Wat hield een mens op de been? Was het een lied waarmee ze zich moed in zongen? Was het door niet op te vallen? Was het dat moment dat iemand zijn brood deelde? Was het de moed van iemand die zijn leefde waagde?

Kunnen we daar meer van leren dan van louter herdenken en analyseren hoe het kwam?

Misschien komen we zo uit bij concrete handelingsperspectieven.

Het mooie is, het wordt al gedaan...

Het studentenpastoraat geeft studenten depolarisatie-trainingen. Zij willen dat onze gemeenschap ook aanbieden. Pax, de landelijke vredesorganisatie traint jonge activisten.

Kan Pax ook een training ontwikkelen voor ouderen?

Ook nu weer zijn er mensen in ons midden, uit Syrië, die niet gehoord worden. Hoe vaak hebben we het nog over Syrië? Na de val van Assad, is de echte aandacht wel voorbij. Hebben we oog voor het geweld dat daar nog steeds woedt, voor Syriërs daar én hier, die littekens hebben?

Mensen die, onbedoeld, slecht verwerkt leed kunnen doorgeven?

Het zijn mensen in ons midden van wie we nu kunnen leren.

Een aantal maanden geleden, ontmoette ik opnieuw Hanan Saïf, een kunstenares uit Syrië.

Zij woont en werkt samen met haar man – ook kunstenaar- en hun dochter in Leiden.

Hanan vertelde me zeer indringend over wat er speelde in het gebied van Syrië waar zij en haar man vandaan komen. In Sweida, waar veel Druzen wonen, werden in juli 2025 zeer veel mensen vermoord. Niet om wat ze deden, niet om wat zij geloven, maar omdat zij Druzen zijn. Een minderheid... Net zoals bijvoorbeeld de Alawieten en de Koerden.

Mensen zijn in Syrië niet 'veilig'. Ze kunnen niet gerust terug. Druzen in Sweida worden nog steeds geterroriseerd. Onder andere met brood... Brood is er, als goud zo duur.

"Morgen is er brood, twee broden voor iedereen". Je staat in de rij, maar je krijgt maar de helft van wat er is beloofd of helemaal niets." Jij en je kinderen lijden honger.

Maar er zijn handelingsperspectieven. Luister naar hun verhalen, leer van hun ervaringen.

U kunt daar vandaag mee beginnen. Hanan Saïf wil haar kunst verkopen aan ons, aan een van ons, voor een bedrag dat u zelf kunt kiezen. Het geld wordt gebruikt om brood uit te delen aan kinderen op een school in As-Sweida. Haar partner, Tarek Arabi, is aanwezig om u te woord te staan. Dat lukt nog het best in het Engels. Hij kan u vertellen over wat zij meemaakten, wat Druzen in Syrië meemaken. Laat u informeren, vertel het door...

Geef gehoor. Inspireer elkaar met wat wel kan. Wij hoeven het niet alleen te doen.

Geef thuis, zodat dat "nooit meer is nu", echt eindelijk dichterbij komt.

Laten wij dan zo, als de handen van God die het ons voordeed, elkaar tot zegen zijn.

Slottekst

Uit: De pianist van Yarmoek, Aeham Ahmad

Aan het woord is Aeham Ahmad. Zijn grootouders vluchten na 1948 vanuit Palestina naar Syrië. En hij zelf vluchtte vanuit Syrië en kwam terecht in Duitsland.

Als pianist speelde hij piano te midden van het oorlogspuin. Hij sleepte met wat vrienden zijn piano naar buiten en speelde dan liedjes. Soms had hij ze zelf gemaakt. Hij zong daar soms ook met een aantal meisjes. En één van die meisjes werd tijdens het zingen door haar hoofd geschoten, recht naast hem.

Aeham schrijft: "Er zijn dagen dat ik me eindeloos triest voel en soms ben ik ook zo vreselijk kwaad. Maar er zijn ook dagen dat ik gelukkig ben. Soms geloof ik dat de donkere dagen al wat minder worden. Dat mijn leven lichter wordt hier in Duitsland. En af en toe is er een dag zo licht dat ik helemaal vrij ben van schuldgevoel. Als ik een geslaagd concert heb gegeven en het gevoel heb dat ik iets heb bereikt, dat ik de wereld een klein beetje beter heb gemaakt, dan leun ik achterover en zing vol vuur mijn liedjes. Liedjes die ontroeren, die troosten en ons samen doen geloven in een toekomst. Er is hoop. Er is altijd hoop.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl